

túldali Csepel-sziget, ahova egykoron madarak és fák napján kirándultak az iskolások. Lépcső vezetett a kápolnától a csöpgöghöz, a forráshoz. A kápolna elé közadakozásból 1874-ben obeliszket emeltek. Ennek tervét Ybl Miklós készítette. A Duna fölé magasodó karcsú oszlopon Szász Gyula, székesfehérvári születésű szobrász által készített portré és a költő Eötvös József Végrendelet című versének néhány sora hirdeti a nagy gondolkodó, író és államférfi emlékét.

Nincs születésének kerek évfordulója, hacsak a közelgő 170. születésnapot nem tekintjük annak. Nem is a dátumok miatt az igyekezet az ugyancsak megrongálódott sírkápolna és obeliszek felújítására, a környék rendbetételére. A tisztelet kívánja a közfigyelmet a haladásért, a reformokért lelkesedő fiatal, Fejér vármegye egykori aljegyzője, a volt kultuszminiszter, majd a későbbi vallás- és közoktatásügyi miniszter, a népnevelés harcosa, a népiskolai törvény megteremtője emlékének. Mert folytatódik így módon is az eötvösi életmű ápolása Ercsiben.

Nemrégiben levelet kaptak intézmények, munkahelyek: Nagy Jenőnének, a megyei tanács elnökhelyettesének és Bosnyák Pálnének, Ercsi nagyközség Tanácsa elnökének aláírásával. Ebben segítő cselekvésre szólítanak. Olyan szakaszban igénylik a közreműködést az Eötvös-emlékhely kialakításához, amikor már Schultz István, a Fejér megyei Tervező Iroda építész-mérnöke jóvoltából, s a székesfehérvári Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar segítségével, társadalmi munkában elkészült az épületegyüttes részletes tervrajza, a felújítás, a rendezés terve és a helyreállítás költségvetése. A tervrajzot a nagyközség művelődési házában megnézték mindazok, akik részesei voltak nemrégiben annak a munkamegbeszélésnek, amelyen anyagi és munkamegajánlások hangzottak el az emlékhely kialakítására.

Az országos művelődéstörténeti jelentőségű sírkápolna és a földterület a római katolikus egyház tulajdona. A közadakozásból emelt obeliszek állami tulajdon. Mindegyik romos, pusztuló állapotban van Ercsi nagyközség külterületén, Százhalombatta határában.

Sokan voltak a megbeszélésen. Országos, megyei és járási szervek, intézmények vezetői, munkahelyek képviselői. Erdemleges volt a tanácskozás, mert a költségvetés szerinti egymillió forintnak a többségét ott a helyszínen megajánlották a jó célra. A megyei tanács 450 ezer forintjához dr. Szakos Gyula megyés püspök, a székesfehérvári egyházmegye nevében százezer forinttal csatlakozott. Ugyanennyivel támogatja az emlékhely munkálatait a Művelődési Minisztérium. A Dunai Kőolajipari Vállalat pénzzel is segít, ám Menyhárt Tibor saját munkáját, szakértelmét is felkínálta. A Dunai Vasműből anyagot, szállítóeszközt, szakmunkát ajánlott meg Molnár Ágoston. Az Ikarus fehérvári gyárból brigádok segítségét, szállítási lehetőséget, Sinatelepről gépi meg kézi munkát, máshonnan parképítő tevékenységet, építési anyagot kínáltak. Szükség van minden nemeslelkűsre, kétékezi munkára és szakértelemre, mert a késlekedés kárára van a pusztuláshoz közeledő sírkápolnának, obeliszeknek, a forráshoz vezető lépcsősornak, az emlékhelyeknek, a partfalnak.

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa nevében dr. Morvay Péter örömmel üdvözölte az újabb kezdeményezést és az Eötvös-életmű gondozásához a népfront erkölcsi támogatásáról biztosította mindazokat, akik részesei a munkának. Hetényi István, a honismereti szakkör vezetője pedig arról szólt, hogy milyen óriási társadalmi alapja van ennek a tevékenységnek.

A tanácskozás napján katonák dolgoztak az emlékhely környékén. Utat építettek, készítettek a terepet, a társadalmi erőknél. A helyreállítás után talán még az Országos Műemléki Felügyelőség is jegyzi majd ismét a műemlékek között az Eötvös-emlékhelyet, amely összefogásból születik újjá.

Németh Erzsébet

Helytörténeti tudományos ülészek Kisvárdán

A kisvárdai Vármúzeum minden évben tudományos ülészeket rendez, hogy – egyrészt – közkincsé tegye és megvitassa a legújabb történeti és néprajzi kutatásokat – másrészt –, hogy ösztönözést adjon a további helytörténeti, régiótörténeti munkának. A múzeum törekvése, hogy – lehetőségeihez mérten – tanulmánykötetek formájában kiadja az ülészekon elhangzott előadásokat. Így még ebben az évben várható annak a tizenegy tanulmányt tartalmazó kötetnek a megjelenése, amely az 1980. és 1981. évi ülészek bővített anyagát tartalmazza.

1983. március utolsó napján került sor a „Kisvárdá a kapitalizmus korában” témájú előadásorozatra.

Bevezetőjében dr. Ács Zoltán (múzeumigazgató) hívta fel az érdeklődők figyelmét, hogy bár a város tőkés korszaka bizonyos modellként fogható fel a magyarországi kapitalista városfejlődésen belül, eddig kevés rész tanulmány méltatta ezt az időszakot. A város életképes kapitalista korszakbeli fejlődését már magának a lakosság számának az országban szinte páratlan mértékű emelkedése is sejteti. Míg 1857-ben alig 1800 lakosa volt a városnak, addig a második világháború előestéjén 15 ezerre emelkedett. Az 1880-as évektől gomba módra szaporodtak a városban az üzletek, a takarékpénztárak, hitelintézetek, a város – elsősorban zsidó lakossága révén – központja lett a környék terménykereskedelmének. Ács Zoltán felhívta a figyelmet arra is, hogy részletes, mélyreható elemzést és kutatást igényel a helyi zsidó lakosságnak a város kapitalista életében betöltött nagyon pozitív szerepe.

Makay László (nyugalmazott múzeumigazgató) Városkép és településtörténet című előadásában arról a változásról szólt, amely a tárgyalat korszakban tükröződött a város kiterjedésében, új utcák, új funkciójú településrészek kialakulásában. A város főutcáján megjelentek az emeletes házak, amelyek első szintjén a helyi zsidó kereskedők, üzletemberek boltjai voltak, míg az udvaron a raktárépületek, a műhelyek, a cselédlakások a másik utcáig futottak le. Szólt a különböző városi rétegek lakásviszonyairól, azok változásairól.

Németh Péterné dr. (a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola adjunktusa) a város iparosodásának folyamatáról értekezett. Felvázolta a környék mezőgazdasági terményeit feldolgozó iparágak létrejöttét, a város villamosításának kezdeteit és azt, hogy mennyire tudta Kisvárdát kihasználni a közép-korból öröklött helyzeti energiáját azáltal, hogy 1872-ben bekapcsolták az ország vasúthálózatába, s így nemcsak a fővárosi, hanem a cseh–morva, a sziléziai és az ungvári piacokkal is gyors összeköttetésbe került.

Dr. Kriveczky Béla (a Bessenyei Tanárképző Főiskola adjunktusa) a város nyomdairól és sajtótermékeiről adott átfogó képet. Szólt arról, hogy a kapitalista korszakban három nyomdája és négy havi-, illetve hetilapja volt a városnak. E lapok főként a gazdáknak és a város liberális érzelmű polgárságának voltak a szócsövei. Ezek az újságok kitűnő forrásai lehetnek a város kapitalizmus kori történetét kutatóknak.

Dr. Fekete Imre (igazgató főorvos) a város egészségügyi helyzetét tekintette át a századforduló idejéből. Érdekes előadásában nemcsak helytörténeti, hanem orvostörténeti, higiéniatörténeti szempontból vizsgálta a korszakot. Felhívta a figyelmet a város érdemes orvosaira, gyógyszerészeire, akiknek nagyon komoly szerep jutott Kisvárdai egészségügyében, a csecsemőhalandóságnak és a fertőző betegségeknek az országos átlag alá szorításában.

Zárszávaiban *Ács Zoltán* utalt arra, hogy egy ülészak nem vállalhatja fel minden kérdés tisztázását, sokkal inkább azt a célt szolgálja, hogy új gondolatokat, hipotéziseket vessen fel, s ezzel irányt adjon a további kutatásoknak.

Jávor Ágnes

*Pécsvárad történelmi negyede
Járay Rudolf 1962 körül
készített légifelvételén. (MTI)*

A Pécsvárad Várbarát Kör

Második önálló kiállítását rendezte meg Nagyapáink lakóhelye címmel 1982. őszén a pécsvárad Várbarát Kör. Erről számolna be most a kör vezetője azzal a reménnyel, hogy törekvéseik, szerény eredményeik talán másoknak is szolgálatot tehetnek.

Két éve, 1981. november 12-én alakult újjá Pécsváradon a Várbarát Kör, és mintegy hatvan fővel megkezdte működését. Újjáalakulást említettünk, mert 15 évvel ezelőtt dr. Bándi Gábor muzeológus vezetésével már létezett felnőtt honismereti és várbarát kör Pécsváradon. Vezetője távoztával azonban tevékenysége alábbhagyott, majd teljesen megszűnt.